

Ergenin Açık ve İlişkisel Saldırganlığının Duygusal Güvenlik Kuramı ve Kendini Belirme Kuramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Aylin Koçak¹

Koçak, A. (2024). Ergenin açık ve ilişkisel saldırganlığının Duygusal Güvenlik Kuramı ve Kendini Belirme Kuramı çerçevesinde değerlendirilmesi. *Nesne*, 12(32), 177-193. DOI: 10.7816/nesne-12-32-03

Anahtar kelimeler

Açık saldırganlık, duygusal güvenlik kuramı, ilişkisel saldırganlık, kendini belirleme kuramı, yol analizi

Öz

Bu araştırmanın amacı, Duygusal Güvenlik Kuramı ve Kendini Belirleme Kuramı ışığında, ergenin duygusal güvensizliği ile açık ve ilişkisel saldırganlık davranışları arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünü incelemektir. Araştırmaya, çoğunluğu orta sosyoekonomik düzeyden gelen ve ortaokul veya liseye devam eden toplam 234 ergen katılmıştır. Katılımcıların yaşları 11 ile 18 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 15.60'tır (%49 erkek). Araştırmada veri toplamak amacıyla Duygusal Güvenlik Ölçeği, Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Ölçeği ve Çocukların Sosyal Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Temel aracılık analizi yapısal eşitlik modellerinden yol analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yol analizi sonucunda, ergenlerin artan duygusal güvensizliğinin temel psikolojik ihtiyaç doyumlarını azalttığı, bunun da daha fazla açık ve ilişkisel saldırganlıkla ilişkili olduğu ve temel psikolojik ihtiyaç doyumunun ergenin duygusal güvensizliği ile açık ve ilişkisel saldırganlık davranışları arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Ek analizler ise yalnızca ilişkisellik ihtiyacı doyumunun ergenin duygusal güvensizliği ile açık ve ilişkisel saldırganlık davranışları arasındaki ilişkilere aracılık ettiğini göstermiştir. Ergenlerin duygusal güvensizliğinin, özellikle ilişkisellik ihtiyacı olmak üzere, temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla açık ve saldırganlıkla olan ilişkisine yönelik bulgular, iki kuram çerçevesinde kültürel boyutlar dikkate alınarak tartışılmıştır.

Examining the Adolescent's Overt and Relational Aggression within the Framework of Emotional Security Theory and Self-Determination Theory

Abstract

This study aims to examine the mediating role of basic psychological need satisfaction in the relation between adolescents' emotional insecurity and overt and relational aggression behaviors, through the lens of Emotional Security Theory and Self-Determination Theory. The participants were 234 adolescents attending middle or high school, mostly from middle socioeconomic status. The participants' ages ranged from 11 to 18 years, with a mean age of 15.60 (49% male). The Emotional Security Scale, the Basic Psychological Needs Satisfaction Scale, and the Children's Social Behavior Scale were used to collect data. The main mediation analysis was conducted using path analysis from structural equation models. As a result of the path analysis, it was found that adolescents' increased emotional insecurity decreased their basic psychological need satisfaction, which in turn, was associated with more overt and relational aggression behaviors; and basic psychological need satisfaction mediated the relationship between adolescents' emotional insecurity and overt and relational aggression behaviors. Supplementary analyses showed that only relatedness need satisfaction mediated the relationships between adolescents' emotional insecurity and both overt and relational aggression behaviors. The research findings are discussed in the context of the two theories, by taking culture into account.

Keywords

Emotional security theory, overt aggression, path analysis, relational aggression, self-determination theory

Makale Bilgisi

Geliş tarihi: 23 Haziran 2023

Düzeltilme tarihi: 14 Nisan 2024

Kabul tarihi: 03 Mayıs 2024

Yazar Notu: Çalışmaya katılan tüm katılımcılara ve katılımcılara ulaşma sürecinde destek sağlayan değerli öğrencilerime teşekkür ederim.

DOI: 10.7816/nesne-12-32-03

¹ Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, aylin.kocak(at)ieu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1601-9016

Duygusal güvenlik kuramı (DGK; Davies ve Cummings, 1994), çocukların ebeveynler arası ilişkide güvenliğe ihtiyaç duyduğunu; dolayısıyla, yapıcıya karşın yıkıcı evlilik çatışmasına maruz kalmanın, çocukların ailenin istikrarına ilişkin güvenlik duygularını zayıflattığını öne sürmektedir. Bağlanma kuramıyla tutarlı olarak DGK, düşük sıcaklık ve kontrol gibi ebeveynlik uygulamalarının çocukların psikolojik uyumu üzerindeki olumsuz etkilerinin, çocukların ebeveynlerini koruma ve destek kaynağı olarak kullanmadaki güçlükleriyle açıklanabileceği fikrini savunmaktadır (Davies ve Woitach, 2008). Bu bağlamda kuram, çocukların ebeveynleriyle olan bağlanma ilişkilerini, yıkıcı ebeveynler arası çatışmaya maruz kalan çocukların daha savunmasız olmasını açıklayan önemli bir mekanizma olarak kabul etmektedir. Kurama göre ebeveynler arası çatışma sırasında yıkıcı ebeveyn davranışlarına tanık olmak çocukların ebeveynlerine olan bağlanma güvenliğini doğrudan zayıflatabilmekte ve duygusal güvenliklerine zarar verebilmektedir (Davies ve ark., 2002b; Davies ve Cummings, 1994; Davies ve Woitach, 2008).

Çocuklar evlilik çatışmasına olan tepkilerini duygusal, davranışsal ve bilişsel olmak üzere üç bileşenli süreç aracılığıyla düzenlerler (Davies ve ark., 2002b). Duygusal tepkiler, çocuğun çatışmanın doğasına bağlı olarak verdiği korku, üzüntü ya da öfke gibi duygusal tepkileri, duygusal uyarılma ve duygusal düzenlemeyi içermektedir (Davies ve Woitach, 2008). Yıkıcı çatışmaya sürekli maruz kalan çocuklar duygusal olarak daha fazla uyarılmakta, duygu düzenlemede güçlükler yaşamakta, daha kırılgan hale gelmekte ve bağırarak ya da bir şeye vurmak ve bir şeyleri kırmak gibi daha şiddetli tepkiler verebilmektedir (Davies ve ark., 2002a).

Davranışsal tepkiler, kuramda, ebeveyn duygulanımına maruz kalmanın düzenlenmesi olarak adlandırılmakta ve çocuğun çatışmaya müdahale etme ya da geri çekilmeyi içeren çatışmayı azaltmaya ya da durdurmaya yönelik çabalarını içermektedir (Davies ve Cummings, 1994). Çocuklar, duygusal güvenlik duygularını arttırmak amacıyla çatışma anında ebeveynlerin dikkatini dağıtma, rahatlamlarına yardımcı olma ya da problemi çözme sorumluluğunu üstlenme gibi dahil olma stratejilerini ve yine sessiz kalma, geri çekilme ve ortamdaki uzaklaşma gibi kaçınma stratejilerini kullanabilmektedir (Davies ve ark., 2002a).

Son olarak bilişsel tepkiler, kuramda, içsel temsiller olarak ifade edilmekte ve çocuğun çatışma anında çatışmanın ailenin ve çocuğun istikrarına nasıl etki edeceğine dair düşüncelerini içermektedir (Davies ve Cummings, 1994). Bu bağlamda yapıcı temsillere sahip olan çocuklar, ebeveynlerinin çatışmayı çözme becerisine güvenmekte, birbirlerini sevdiklerine inanmakta ve her şeyin hallolacağına yönelik olumlu düşünceler geliştirirken yıkıcı temsillere sahip olan çocuklar ebeveynlerinin ayrılacakları ya da boşanacaklarına ve yine çatışmadan dolayı kendilerinin suçlanabileceklerine yönelik olumsuz düşünceler geliştirmektedirler (Cummings ve Davies, 2010; Davies ve ark., 2002a).

Tekrarlı, yıkıcı çatışmanın olduğu ailelerde çocuklar, şiddetli duygusal ve davranışsal tepkiler vermeye ve güvensiz içsel temsiller geliştirmeye daha yatkındır (Davies ve ark., 2002b; Davies ve Cummings, 1994, 1998). Yıkıcı evlilik çatışması her yaştan çocuğu etkilese de (Goeke-Morey ve ark., 2013) ergenler, artan olgunlukları, romantik ilişkiye dair daha karmaşık konuları anlamaları, ebeveynlerinin ilişkilerindeki çatışmaların kaynaklarına ilişkin farkındalıklarının artması, bu çatışmalara daha fazla maruz kalmaları ve dahil olmaları nedeniyle bahsedilen çatışmanın yıkıcı etkilerine karşı duyarsızlaşmanın aksine hassaslaşmakta ve daha savunmasız olabilmektedir (Davies ve ark., 2015, 2019; Mills ve ark., 2021). Dolayısıyla mevcut çalışmada özellikle ergenlerin duygusal güvensizlik bildirimlerine odaklanılmıştır.

Ebeveynler arası yıkıcı çatışma sonrasında ergen tarafından hissedilen duygusal güvensizlik, ergende bir takım uyum problemlerine yol açabilmektedir (Davies ve Cummings, 1994). Alan yazında, duygusal güvenliğin ergenin olumlu sosyal davranışlarıyla (McCoy ve ark., 2009), güvensizliğin ise kaygı, geri çekilme

ve depresyon gibi içselleştirme; zorbaca davranışlar, suça karışma ve kural tanımazlık gibi dışsallaştırma sorun davranışlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (ör. Cummings ve ark., 2006, 2012, 2014; Davies ve ark., 2016a; Davies ve ark., 2016b; Davies ve Cummings, 1998; Harold ve ark., 2004). Tüm bu sonuç davranışlara ek olarak, ebeveynler arası çatışma kaynaklı duygusal güvensizlik, ergenin saldırganlığıyla da ilişkili bulunmuştur. Saldırganlığın dışsallaştırma sorun davranışlarının temel göstergelerinden biri olarak kabul edildiği (Achenbach ve ark., 1987) ve suça karışma (Tremblay ve ark., 1992) ve zorbalık (Lee, 2009) gibi diğer dışsallaştırma sorun davranışları göstergeleriyle güçlü bir korelasyona sahip olduğu göz önüne alındığında, mevcut çalışmada saldırganlığın dışsallaştırma sorun davranış göstergesi olarak kullanılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Crick ve Grotpeter (1995) açık ve ilişkisel olmak üzere iki tür saldırganlık tanımlamıştır. Açık saldırganlık, başkalarına vurma, saç çekme gibi fiziksel yollarla zarar vermeye odaklanırken, ilişkisel saldırganlık, söylenti çıkarma, dedikodu yayma, dışlama gibi akran ilişkilerinin kasıtlı olarak manipüle edilmesi yoluyla başkalarına zarar vermeyi içerir (Crick, 1996; Crick ve Grotpeter, 1995). Sosyal öğrenme kuramıyla tutarlı olarak mevcut çalışmada, ergenin ebeveynler arası yıkıcı çatışma sonrasında hissettiği duygusal güvensizliğin yüksek düzeyde saldırganlıkla (hem açık hem de ilişkisel) ilişkili olması beklenmektedir. Bu varsayımın tutarlı olarak, örneğin, Davies ve ark. (2002b) bağlanma ve duygusal güvensizliğin, diğer davranışlara ek olarak, ergenlik dönemindeki saldırganlık davranışlarıyla ilişkili olduğunu bulmuştur. Yine, Alegre ve ark. (2014) 203 erken ergenlik dönemindeki katılımcıyla yürüttükleri çalışmalarında annenin sıcaklığı ile ergenin kaygı, depresyon ve geri çekilme gibi içselleştirme sorun davranışları ve yine saldırganlık ve bozucu davranışlar gibi dışsallaştırma sorun davranışları arasındaki ilişkide duygusal güvenliğin aracı rolünü incelemiştir. Mevcut çalışmayla bağlantılı olarak çalışma bulguları, yüksek düzeydeki duygusal güvenliğin daha fazla saldırganlık ve bozucu davranışlarla tanımlanan dışsallaştırma sorun davranışlarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir.

Ancak, bu konuda yapılan geçmiş çalışmaların çoğu yıkıcı ebeveynler arası çatışmaya maruz kalma ile sorun davranışları arasındaki ilişkiyi değerlendirirken ergenin sonuç davranışlarının işe vuruk tanımını dışsallaştırma sorun davranışı olarak yapmış ve özellikle saldırganlık bağlamında hem açık hem de ilişkisel saldırganlığı ele alan çalışma bulunmamaktadır. Kızlar ve erkeklerin açık ve ilişkisel saldırganlık bağlamında farklılaştığı ve kızların daha fazla ilişkisel, erkeklerin ise daha fazla açık saldırganlık gösterdiği (Crick ve ark., 1999) göz önüne alındığında saldırganlığın hem açık hem de ilişkisel olmak üzere iki boyutta değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Dolayısıyla mevcut çalışma, yörüngesini saldırganlığa çevirmesi ve saldırganlığı bahsedilen değişkenlerle sıklıkla birlikte çalışılmamış açık ve ilişkisel saldırganlık üzerinden değerlendirmesi yönüyle alan yazınına katkı sunmaktadır. Ek olarak, bu konuya odaklanan önceki araştırmaların büyük çoğunluğu duygusal güvensizliğin (ya da duygusal güvenliğin) bu ilişkideki aracı rolüne odaklanmıştır (ör. Cummings ve ark., 2012; McCoy ve ark., 2009). Buna karşılık, mevcut çalışma, duygusal güvensizlik ile dışsallaştırma problem davranışları arasındaki ilişkiye odaklanarak, duygusal güvensizliğin, hangi yolla ergenlerin saldırganlık davranışlarıyla ilişkili olduğunu açıklamayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, Kendini Belirleme Kuramı (Self-Determination Theory; Deci ve Ryan, 2000) temelinde yapılan çalışmalar, ergenin duygusal güvenliğini destekleyen bir aile ortamının, psikolojik ihtiyaçları karşılamaya yönelik destekleyici bir bağlam sunabileceğini ve bunun da daha az problem davranışla ilişkili olabileceğini vurgulamaktadır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Bu çerçevede, mevcut çalışma, duygusal güvensizliğin ergenin saldırganlık davranışlarıyla olan ilişkisini, temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünü dikkate alarak incelemeyi amaçlamaktadır.

Alan yazında Öz Belirleme Kuramı (bk. Cihangir Çankaya, 2009) olarak da adlandırılan Kendini Belirleme Kuramı (KBK; Deci ve Ryan, 2000), altı mini kuramdan oluşmakta ve özellikle temel psikolojik ihtiyaçlar alt kuramı, psikolojik sağlık, uyum ve gelişim için karşılanması gereken doğuştan gelen, evrensel üç temel psikolojik ihtiyacın olduğunu öne sürmektedir (Ryan ve Deci, 2017). Bu ihtiyaçlardan ilki olan özerklik ihtiyacı, kişilerin günlük faaliyetlerini seçerken kendilerini bağımsız hissetmelerini ve davranışlarından sorumlu hissetmelerini ifade eder (Bartholomew ve ark., 2011). Özerklik ihtiyacının doyurulduğu durumda kişiler, bağımsız kararlar alabildiklerini, kendi seçtikleri aktivitelerin bireysel ilkeleriyle tutarlı olduğunu ve kendi davranışlarını kontrol edebildiklerini hissederler (Chen ve ark., 2015). İkinci olarak ilişkisellik ihtiyacı, kişilerin sevilme, önemsenme ve güvenilme hissini yanı sıra başkalarıyla ilgilenebilme ve şefkat gösterebilme ve yine yakınlık duyulan kişilere karşı sıcak ve samimi duygular hissetme ve bu kişilere bağlı olma hissini ifade eder (Deci ve Ryan, 2000). İlişkisellik ihtiyacının doyurulduğu durumda bireyler, çevrelerindeki önemli kişilerle yakın bir ilişki yaşadıklarını ve kendilerinin onlara yakın ve bağlı olduğunu hissederler (Ryan ve Deci, 2000, 2017). Son olarak yeterlik ihtiyacı, insanların kendi potansiyellerini kullanabilmelerini, günlük zorluklarla başa çıkmada etkililik hissini ve kendi yaşamlarında etkin hissetmelerini ifade eder (Ryan ve Deci, 2017). Yeterlik ihtiyacının doyurulduğu durumda kişiler kendilerini yaşamlarında etkili, üretken ve becerikli hissederler (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2000). Kurama göre temel psikolojik ihtiyaçların doyurulması iyi oluş ve büyüme için hayati önem taşımakta (Deci ve Ryan, 2000; Vansteenkiste ve Ryan, 2013) ve daha az problem davranışla ilişkiliyken, doyurulmaması kötü oluş ve daha fazla problem davranışla ilişkilidir (Bartholomew ve ark., 2011; Ryan ve Deci, 2000; Vansteenkiste ve Ryan, 2013).

KBK ergenlerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulması konusunda özellikle sosyal bağlamın önemine vurgu yapmaktadır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Bu bağlamda ergenin içinde bulunduğu aile ortamı psikolojik ihtiyaçları doyurur ya da doyuramaz, engeller. Özellikle çatışmanın olduğu bir aile ortamında duygusal güvensizlik yaşayan bir ergenin ihtiyaçlarını doyuramaması dolayısıyla da daha fazla sorun davranış göstermesi muhtemeldir. Detaylı bir şekilde değerlendirildiğinde özellikle çatışmadan kaynaklı duygusal güvensizlik yaşayan ergen (a) kendi özerk kararlarını almak, aileden bağımsız adımlar atmak gibi özerklik ihtiyacını doyurmaya, (b) başkalarına yakın ve bağlı hissetmek gibi ilişkisellik ihtiyacının karşılanmasına ve (c) üstlendiği işleri başarma ve kendisini bu sorumluluklarında yetkin hissetme gibi yeterlik ihtiyacının doyurulmasına yönelik sorun yaşar ve yakın ilişkilerinde daha saldırganca bir tutum sergileyebilir. Geçmiş çalışmalar ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarını doyurmasını, açık ve ilişkisel saldırganlık bağlamında doğrudan incelememiş olsa da özellikle özerklik ve ilişkisellik ihtiyaçlarının doyumunun saldırgan davranışlarla bağlantılı olduğunu gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Örneğin, Van Petegem ve ark. (2015) özerklik ihtiyacının doyurulmamasının, ebeveyn kontrolü ile dışsallaştırma sorun davranışları arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı bir rol oynadığı fikrini destekleyen kanıtlar sunmuştur. Ek olarak, Park ve ark. (2011) ilişkisellik ihtiyacının doyurulması ile özgeci davranışlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu fikrine destek sunmuştur. Alan yazında, sosyal yeterlik (McQuade ve ark., 2014) gibi belirli yeterlikler üzerine yapılan araştırmalar bazı istisnalar sunsa da KBK özelinde yeterlik ihtiyacının doyurulmasının saldırganlıkla ilişkili olduğunu gösteren daha az kanıt bulunmaktadır. Bu bağlamda mevcut çalışma, temel psikolojik ihtiyaç doyumunun bahsedilen ilişkideki olası arası rolüne odaklanarak alan yazına katkı sunmuştur.

Mevcut çalışma (1) duygusal güvensizlik, temel psikolojik ihtiyaç doyumunu ve saldırganlık (hem açık hem de ilişkisel) davranışları arasındaki ilişkiyi bütüncül bir bakış açısıyla ele alması, (2) bahsedilen ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünü test etmesi, (3) saldırganlığı açık ve ilişkisel olmak üzere iki boyutta incelemesi ve (4) tüm bu ilişkileri hem DGK hem de KBK ışığında değerlendirmesi açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda mevcut çalışma, DGK ve KBK çerçevesinde, ergenin duygusal güvensizliği ile açık

ve ilişkisel saldırganlık davranışları arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda, duygusal güvensizlik, temel psikolojik ihtiyaç doyumunu negatif yönde yordayacak (Hipotez 1); temel psikolojik ihtiyaç doyumu ise hem açık (Hipotez 2) hem de ilişkisel (Hipotez 3) saldırganlığı negatif yönde yordayacaktır. Dolayısıyla, temel psikolojik ihtiyaç doyumu, ergenin duygusal güvensizliği ile açık ve ilişkisel saldırganlık davranışları arasındaki ilişkiye anlamlı bir şekilde aracılık edecektir (Hipotez 4). Son olarak, alan yazın ışığında özerklik, ilişkisellik ve yeterlik ihtiyaç doyumunun, duygusal güvensizlik ile açık ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkideki olası aracı rolü değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, üç temel ihtiyaç doyumunun bu ilişkiye anlamlı bir şekilde aracılık edeceği öngörülmüştür (Hipotez 4a).

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmaya, yaşları 11 ile 18 arasında değişen 234 ergen (%49 erkek; $Ort_{yaş} = 15.60$, $S = 1.94$) katılmıştır. Ergenlerin %21,5'i ortaokula, %78,5'i liseye devam ettiklerini bildirmiştir. Veri toplama anında ergenlerin tamamı anne ve babasının evli ve birlikte yaşadığını belirtmiştir. Son olarak, ergenlerin %59,1'i orta gelir grubunda, %8,9'u ortanın altı gelir grubunda, %32'si ise ortanın üstü gelir grubunda olduğunu bildirmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Form, ergenlerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, anne ve babalarının medeni durumu ve algıladıkları sosyoekonomik düzey konusunda bilgi almak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Duygusal Güvenlik: Ergenlerin ebeveyn çatışması varlığında duygusal güvenliğini değerlendirmek amacıyla Duygusal Güvenlik Ölçeği (DGÖ; Davies ve ark., 2002a; Sakız, 2011) kullanılmıştır. Ölçek, duygusal tepki (9 madde; “Üzgün hissedirim”; $\alpha = .88$), yapıcı aile temsilleri (4 madde; “Birbirlerini hala sevdiklerini bilirim”; $\alpha = .89$), davranışsal düzensizlik (3 madde; “Ailemdaki kişilere bağırırım ya da onlara kaba şeyler söylerim”; $\alpha = .60$), yıkıcı aile temsilleri (4 madde; “Ailemin ileride ne yapacağı konusunda endişelenirim”; $\alpha = .88$), kaçınma (7 madde; “Hissettiklerimi gizlemeye çalışırım”; $\alpha = .79$), çatışmanın yayılması (4 madde; “Beni suçladıklarını düşünürüm”; $\alpha = .82$) ve dahil olma (6 madde; “Biri ya da her ikisi için üzülürüm”; $\alpha = .79$) olmak üzere toplamda 37 madde ve 7 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçek maddeleri 1 (“Kesinlikle doğru değil”) ile 4 (“Çok doğru”) arasında değişen 4'lü Likert tipi ölçekle değerlendirilmektedir. Ölçek toplam puanı, alt ölçek puanlarının toplanması ile oluşmaktadır ve yüksek puanlar daha fazla duygusal güvensizliğe işaret etmektedir. Bu çalışmada, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı duygusal güvensizlik toplam ölçeği için .93 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Doğrulayıcı Faktör Analizi ile elde edilen uyum istatistikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu. Ergenlerin temel psikolojik ihtiyaç doyumunu değerlendirmek amacıyla Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Ölçeği (Chen ve ark., 2015; Mouratidis ve ark., 2018) kullanılmıştır. Ölçek, özerklik (4 madde; “Üstlendiğim şeyleri özgürce seçebildiğimi hissedirim”; $\alpha = .76$), ilişkisellik (4 madde; “Benim için önemli olan diğer insanlara yakın ve bağlı hissedirim”; $\alpha = .71$) ve yeterlik (4 madde; “Yaptığım şeylerde kendimi yeterli hissedirim”; $\alpha = .84$) olmak üzere toplamda üç alt boyut ve 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri 1 (“Hiç katılmıyorum”) ile 5 (“Tamamen katılıyorum”) arasında değişen 5'li Likert tipi ölçekle değerlendirilmektedir. Ölçek toplam puanı, alt ölçek puanlarının toplanması ile oluşmaktadır ve yüksek puanlar daha fazla ihtiyaç doyumuna işaret etmektedir. Bu çalışmada, ölçeğin

Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ihtiyaç doyumu toplam ölçeği için .87 olarak bulunmuştur (uyum istatistikleri için bkz. Tablo 1).

Açık ve İlişkisel Saldırganlık. Ergenlerin sosyal ilişkilerindeki saldırganlık düzeylerini değerlendirmek amacıyla Çocukların Sosyal Davranış Ölçeği (Crick, 1996; Kındap-Tepe, 2011) kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe formu açık (4 madde; “Akranlarımla kavga başlatır ya da bu kavgalara katılabilirim”) ve ilişkisel (7 madde; Bazen, bazı akranlarım hakkında söylenti veya dedikodu çıkarabilirim”) saldırganlık olmak üzere iki alt boyut ve 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri 1 (“Hiçbir zaman”) ile 4 (“Her zaman”) arasında değişen 4’lü Likert tipi ölçekle değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar daha fazla açık ve ilişkisel saldırganlığa işaret etmektedir. Bu çalışmada, açık saldırganlık ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .81, ilişkisel saldırganlık ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise .85 olarak bulunmuştur (uyum istatistikleri için bkz. Tablo 1).

Tablo 1

Doğrulamalı Faktör Analizleri için Uyum İstatistikleri

	<i>S-Bχ^2</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	CFI	RMSEA [%90 GA]	SRMR
1. Duygusal güvensizlik	1052.39	629	< .001	.904	.060 [.054-.065]	.089
2. Temel psikolojik ihtiyaç doyumu	132.90	54	< .001	.919	.084 [.067-.102]	.060
2a. Özerklik ihtiyaç doyumu	9.81	2	= .007	.966	.129 [.057-.215]	.034
2b. İlişkisel ihtiyaç doyumu	5.24	2	= .073	.981	.083 [.000-.174]	.025
2c. Yeterlik ihtiyaç doyumu	16.76	2	< .001	.961	.178 [.106-.260]	.031
3. Açık saldırganlık	0.34	2	= .844	1.000	.000 [.000-.073]	.006
4. İlişkisel saldırganlık	60.26	14	< .001	.929	.119 [.089-.150]	.048

Not. CFI: Karşılaştırmalı Uyum İndeksi; RMSEA: Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü; %90 GA: %90 Güven Aralığı; SRMR: Standartlaştırılmış Ortalama Hataların Karekökü.

İşlem

Çalışmayı gerçekleştirmeden önce İzmir Ekonomi Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan etik onay alınmıştır. Onayı takiben, ilk olarak olasılıklı olmayan örnekleme tekniklerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak Gelişim Psikolojisine Giriş dersine devam eden lisans öğrencilerine ulaşılmış ve lisans öğrencilerinden çevrimiçi anket programı aracılığıyla oluşturulan anket linkini 11 ile 18 yaş arasında ergen çocuğu olan ebeveynlere (anne ya da baba) göndermeleri istenmiştir. Kolayda örneklemenin yanı sıra kartopu örnekleme yöntemi de kullanılmış ve ebeveynlerin linki çevrelerindeki ergen çocuğu olan ebeveynlerle paylaşımları teşvik edilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının çalışmaya katılması için onaylarını almak üzere çevrimiçi formun başına çalışmanın amacını ve yöntemini açıklayan bir ebeveyn bilgilendirilmiş onam formu eklenmiştir. Ebeveynler izin verdikleri durumda anketi doldurmaları için ergen çocuklarına teslim etmişlerdir. Ebeveyn izinlerine ek olarak ergenlerin de onayları, anketleri doldurmaya başlamadan önce alınmıştır. Ergenler, gönüllü katılım ve istedikleri zaman çalışmayı yarıda bırakma konusunda bilgilendirilmiştir. Katılımcı ergenler öncelikle demografik soruların yer aldığı kişisel bilgi formunu doldurmuştur. Daha sonrasında ergenler, kendi duygusal güvenliklerine, temel psikolojik ihtiyaç doyumlarına, açık ve ilişkisel saldırganlıklarına ilişkin öz bildirim ölçeklerini tamamlamışlardır. 11 ile 18 yaş arasında ebeveynleri katılımlarını onaylamış toplam 247 ergen ölçek maddelerini yanıtlamış olmasına rağmen veri temizleme işlemi sırasında; 8 kişi anne babası evli ancak ayrı yaşadığı, 5 kişi ise anne babası boşanmış olduğu için çıkarılmıştır.

Dolayısıyla, nihai örneklem 234 ergen katılımcıdan oluşmuştur. Tüm ölçekler Türkçe olarak sunulmuştur. Katılımcı ergenler anketleri yaklaşık 30 dakika içinde tamamlamıştır.

Bulgular

Öncelikle araştırma değişkenlerinin basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir (Tabachnick ve ark., 2013). Sonrasında, kız ve erkek ergenlerin çalışma değişkenlerinde farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla çok değişkenli varyans analizi yapılmıştır. Ardından, ölçeklerden elde edilen puanların ortalama ve standart sapma değerleri ile değişkenler arası korelasyonlar hesaplanmıştır. Temel aracılık analizi ve ek analizler yapısal eşitlik modellerinden yol analizi kullanılarak, R (R Core Team, 2022) için geliştirilen lavaan yazılım paketi (Rosseel, 2012) ile test edilmiştir. Kayıp verinin olmaması ve verinin normal dağılmasından dolayı analizler sırasında maksimum olabilirlik (ML) yöntemi kullanılmıştır. Son olarak, aracılık modeli için dolaylı etkiler testi 1000 tekrarlamaya dayalı bootstrap ile lavaan paketi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yol modeli, duygusal güvenlik, temel psikolojik ihtiyaç doyumu, açık ve ilişkisel saldırganlık olmak üzere dört gözlenen değişken içermektedir. Modellerin uyum iyiliği karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI; $> .95$), standardize edilmiş kök ortalama kare artık (SRMR; $< .05$) ve güven aralıkları ile birlikte yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA; $< .05$) ile değerlendirilmiştir (Hu ve Bentler, 1999).

Araştırma değişkenleri basıklık ve çarpıklık değerleri açısından incelenmiş ve bahsedilen değerlerin ± 2 aralığında kaldığı ve normallik varsayımını sağladığı görülmüştür (Tabachnick ve ark., 2013). Çok değişkenli varyans analizi sonuçları kız ve erkek ergenlerin araştırma değişkenleri açısından farklılaşmadığını göstermiştir, Wilk's $\Lambda = .973$, $F(4, 229) = 1.59$, $p = .178$. Bu bağlamda cinsiyet değişkeni yol modeline kontrol değişkeni olarak eklenmemiş ya da model kızlar ve erkekler için karşılaştırılmamıştır. Araştırma değişkenlerinin tanımlayıcı istatistikleri ve Pearson korelasyon analizi sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Ölçeklerden Elde Edilen Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ile Değişkenler Arası Korelasyonlar

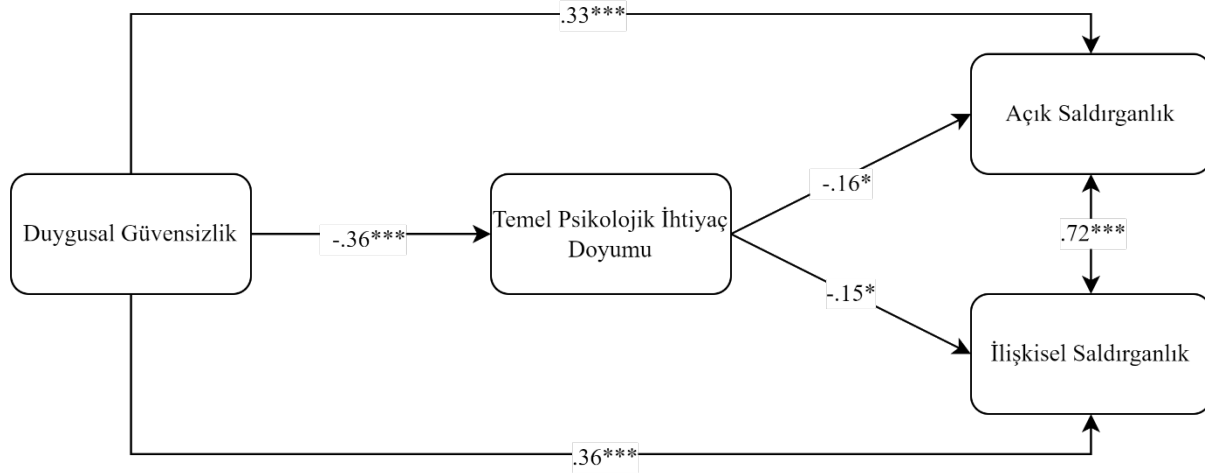
	1	2	2a	2b	2c	3	4	Ort.	S
1. Duygusal güvensizlik	-							1.83	0.44
2. Temel psikolojik ihtiyaç doyumu	-.36***	-						3.96	0.66
2a. Özerklik ihtiyaç doyumu	-.34***	.87***	-					3.88	0.79
2b. İlişkisel ihtiyaç doyumu	-.23***	.77***	.53***	-				4.19	0.74
2c. Yeterlik ihtiyaç doyumu	-.33***	.85***	.63***	.44***	-			3.80	0.85
3. Açık saldırganlık	.39***	-.28***	-.26***	-.30***	-.15*	-		1.42	0.56
4. İlişkisel saldırganlık	.42***	-.29***	-.24***	-.32***	-.17**	.77***	-	1.56	0.54
5. Ergenin Yaşı	.06	-.04	-.04	-.01	-.04	.04	.09	15.60	1.94

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Korelasyon analizi sonuçları detaylı bir şekilde incelendiğinde, duygusal güvensizlik temel psikolojik ihtiyaç doyumuyla negatif yönde ($r = -.36$, $p < .001$), açık ($r = .39$, $p < .001$) ve ilişkisel ($r = .42$, $p < .001$)

saldırganlık ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, temel psikolojik ihtiyaç doyumu açık ($r = -.28, p < .001$) ve ilişkisel ($r = -.29, p < .001$) saldırganlık ile negatif yönde ilişkilidir. Ek olarak, açık saldırganlık örtük saldırganlık ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur ($r = .77, p < .001$). Son olarak, ergenin yaşı diğer çalışma değişkenleri ile ilişkili bulunmamış (tüm p 'ler $> .05$), dolayısıyla ileri analizlere dahil edilmemiştir. Bahsedilen ilişkiler açık ve ilişkisel saldırganlık arasında yüksek düzeyde, diğer ilişkilerde ise orta düzeyde bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur.

Ergenin duygusal güvensizliği ile açık ve ilişkisel saldırganlığı arasındaki ilişkide ergenin temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünün incelenmesi amacıyla veriye aracılık analizi uygulanmıştır (bk. Şekil 1). Test edilen yol modeli veriyle mükemmel bir uyum göstermiştir ($S-B\chi^2[6; N = 234] = 305.209, p < .001$, CFI = 1.000, SRMR = 0.000, RMSEA = 0.000 [%90-CI: 0.000-0.000]). Şekil 1'de görülebileceği üzere duygusal güvensizlik temel psikolojik ihtiyaç doyumunu negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamıştır ($\beta = -.36, p < .001$). Yine, duygusal güvensizlik kontrol edildiğinde, temel psikolojik ihtiyaç doyumu açık ($\beta = -.16, p = .010$) ve ilişkisel saldırganlığı ($\beta = -.15, p = .011$) negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamıştır. Ek olarak aynı modelde, temel psikolojik ihtiyaç doyumunun modele aracı olarak eklendiği durumda duygusal güvensizlik, açık ($\beta = .33, p < .001$) ve ilişkisel ($\beta = .36, p < .001$) saldırganlığı pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaya devam etmiştir.

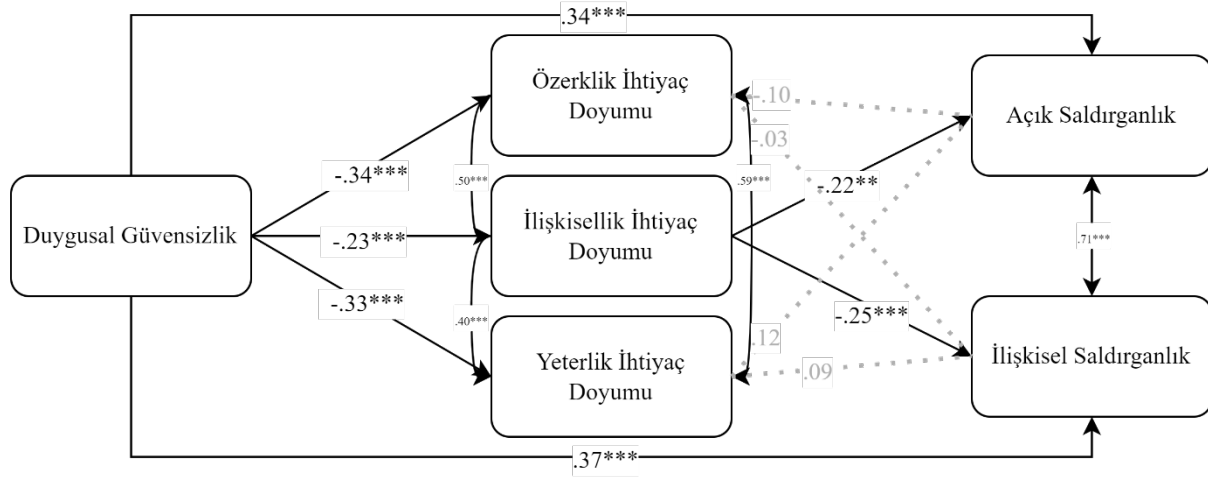
Şekil 1. Ergenin Duygusal Güvensizliği ile Açık ve İlişkisel Saldırganlığı Arasındaki İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumunun Aracı Rolü. Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Ergenin temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık etkisi dolaylı etkiler testi ile 1000 tekrarlamaya dayalı bootstrap analizi kullanılarak incelenmiştir. Aracılık analizi sonucunda ergenin duygusal güvensizliğinin, ergenin temel psikolojik ihtiyaç doyumu aracılığıyla ergenin açık ($B = .08, SH = .03, z = 2.25, \beta = .06, p = .024$) ve ilişkisel ($B = .07, SH = .03, z = 2.25, \beta = .06, p = .025$) saldırganlığı üzerindeki dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur. Bu da ergenin temel psikolojik ihtiyaç doyumunun duygusal güvensizliği ile açık ve ilişkisel saldırganlığı arasında anlamlı bir aracı rolü olduğunu göstermektedir.

Ek Analizler

Temel psikolojik ihtiyaç doyumunun toplam puan olarak kullanıldığı çok fazla çalışma olsa da (Chen ve ark., 2015) çalışma değişkenleri açısından mevcut çalışma özelinde değerlendirildiğinde hem duygusal güvenlik hem de açık ve ilişkisel saldırganlığın özellikle bazı temel ihtiyaçların doyumu ile ilişkili olabileceği varsayılmıştır. Bu bağlamda, Şekil 2'de görülebileceği üzere analizler duygusal güvensizlik ile açık ve ilişkisel

saldırganlık arasındaki ilişkide özerklik, ilişkisellik ve yeterlik ihtiyaçlarının aracı rolünün test edilmesi amacıyla tekrar gerçekleştirilmiştir. Test edilen yol modeli veriyle mükemmel bir uyum göstermiştir ($S-B\chi^2[15; N = 234] = 528.620, p < .001$, CFI = 1.000, SRMR = 0.000, RMSEA = 0.000 [%90-CI: 0.000-0.000]). Şekil 2’de görülebileceği üzere duygusal güvensizlik, özerklik ($\beta = -.34, p < .001$), ilişkisellik ($\beta = -.23, p < .001$) ve yeterlik ($\beta = -.33, p < .001$) ihtiyaç doyumunu negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamıştır. Ek olarak, duygusal güvensizlik kontrol edildiğinde, yalnızca ilişkisellik ihtiyaç doyumu açık ($\beta = -.22, p = .001$) ve ilişkisel saldırganlığı ($\beta = -.25, p < .001$) negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamıştır. Son olarak, üç temel ihtiyacın modele aracı olarak eklendiği durumda duygusal güvensizlik, hem açık ($\beta = .34, p < .001$) hem de ilişkisel ($\beta = .37, p < .001$) saldırganlığı pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaya devam etmiştir.

Şekil 2. Ergenin Duygusal Güvensizliği ile Açık ve İlişkisel Saldırganlığı Arasındaki İlişkide Özerklik, İlişkisellik ve Yeterlik İhtiyaç Doyumunun Aracı Rolü. Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Ergenin üç temel ihtiyaç doyumunun aracılık etkisi dolaylı etkiler testi ile 1000 tekrarlamaya dayalı bootstrap analizi kullanılarak incelendiğinde ise sadece ilişkisellik ihtiyaç doyumunun ergenin duygusal güvensizliği ile açık ($B = .06, SH = .02, z = 2.45, \beta = .05, p = .014$) ve ilişkisel ($B = .07, SH = .02, z = 2.60, \beta = .05, p = .009$) saldırganlık arasındaki ilişkiye anlamlı bir şekilde aracılık ettiği bulunmuştur. Bu da ergenin ilişkisellik ihtiyaç doyumunun duygusal güvensizliği ile açık ve ilişkisel saldırganlığı arasında anlamlı bir aracı rolü olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Mevcut çalışmanın amacı, DGK ve KBK ışığında, ergenin duygusal güvensizliği ile açık ve ilişkisel saldırganlık davranışları arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünü incelemektir. Bu bağlamda dört hipotez sınanmıştır. İlk hipotez, ergenin duygusal güvensizliğinin ergenin temel psikolojik ihtiyaç doyumu ile; sonraki iki hipotez ise temel psikolojik ihtiyaç doyumunun ergenin hem açık hem de ilişkisel saldırganlığı ile olan doğrudan ilişkileri öngörmüştür. Son hipotez ise ergenin duygusal güvensizliğinin temel psikolojik ihtiyaç doyumu yoluyla açık ve ilişkisel saldırganlıkla ilişkili olacağı yönündedir. Ülkemizde ergenlik dönemindeki bireylerin özellikle ebeveyn çatışması durumunda güvenlik duygularını değerlendirmek ve bu güven ya da güvensizliğin ergenin evrensel ihtiyaçları yoluyla hem açık hem de ilişkisel saldırganlık ile olan ilişkisini test etmenin alan yazındaki boşluğu dolduracağı düşünülmüştür.

Araştırmanın ilk hipotezi ile ilgili bulgular hem DGK hem de KBK'yı (Davies ve ark., 2002b; Deci ve Ryan, 2000) destekler niteliktedir ve yüksek düzeyde duygusal güvensizlik bildiren ergenlerin daha az ihtiyaç doyumu bildiriminde bulunduğunu göstermektedir. Yine ek analizler sonucunda elde edilen bulgular, üç temel ihtiyacın duygusal güvensizlikle ilişkili olduğunu ve çatışmadan kaynaklı duygusal güvensizlik yaşayan ergenin özerklik, ilişkisellik ve yeterlik ihtiyaçlarına yönelik daha az doyum bildiriminde bulunduğunu göstermektedir. DGK ışığında bu bulgu, ergenin duygusal güvenliğinin, onun uyumunu etkileyen önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır (Cummings ve Davies, 2010). Bu bağlamda, bağlanma kuramının varsayımlarına benzer şekilde, ergenin ebeveynlerini güvenli üs olarak görme konusundaki güvenlerine zarar verecek nitelikteki ebeveynler arası ilişkiyle değişimlenen ergenin duygusal güvensizliğinin (Davies ve Woitach, 2008) ergenin evrensel ihtiyaçlarını karşılamasını engelleyici bir rol oynadığı söylenebilir.

KBK ışığında ise bu bulgu, sosyal bağlamanın temel psikolojik ihtiyaçların doyurulması konusundaki önemini ortaya koymaktadır (Ryan ve Deci, 2000; Vansteenkiste ve Ryan, 2013). KBK'ya göre ergenin duygusal güvenliğine zarar verecek çatışmalı bağlamlar ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamasını engeller (Ryan ve Deci, 2000). Dolayısıyla, içinde bulunduğu aile ortamının çatışmalı olmasından dolayı duygusal güvensizlik yaşayan ergen, kendi kararlarını özgürce vermek (özerklik ihtiyacı), yakın hissettiği kişilerle sıcak ve samimi bağlar kurmak (ilişkisellik ihtiyacı) ve üstlendiği görevlerde kendisini yeterli hissetmek (yeterlik ihtiyacı) konusunda zorluk yaşayacaktır (Van Petegem ve ark., 2015). Alan yazında duygusal güvensizlik ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma bulunmamakta dolayısıyla mevcut çalışmayla, duygusal güvensizliğin evrensel ihtiyaçlar üzerindeki yıkıcı rolünün ortaya konması oldukça önemlidir. Şu ana kadar yapılan çalışmaların genellikle Batılı kültürlerde gerçekleştirilmiş olması ve Batılı olmayan bir kültürde duygusal güvensizliğin üç temel psikolojik ihtiyaç üzerindeki rolünün ortaya konması, KBK'nın evrensellik ilkesiyle uyumlu görünmektedir. Bu bağlamda, mevcut çalışma, Türk kültürü gibi daha toplulukçu yapıya sahip toplumlarda (Hofstede, 2001) da duygusal güvensizlik yaratan bağlamların ergenlerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulmasını engelleyebileceğini ortaya koymaktadır. Ancak, bulguların Batılı olmayan toplulukçu toplumlardaki ergenlere genellenebilirliği, özellikle örneklemin demografik özellikleri ve boyutu göz önünde bulundurulduğunda, sınırlı kalabilir. Dolayısıyla, farklı demografik özelliklere sahip ergenlerle daha geniş katılımlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın ikinci ve üçüncü hipotezi ile ilgili bulgular, KBK'yı destekler niteliktedir ve temel psikolojik ihtiyaçlarını doyuramayan ergenlerin daha fazla açık ve ilişkisel saldırganlık bildiriminde bulunduğunu ortaya koymuştur. Alan yazında ergenin temel psikolojik ihtiyaç doyumu ile açık ve ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkiye odaklanan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır ancak mevcut bulgular, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılama girişimleri engellendiğinde saldırgan davranabileceklerini savunan engellenme-saldırganlık hipoteziyle oldukça tutarlıdır (Berkowitz, 1989). Yine, temel psikolojik ihtiyaçların saldırganlığın öncülü olarak görülen faktörler ve diğer dışsallaştırma problem davranışlar ile olan ilişkisini ele alan çalışmalar saldırganlık ile olabilecek olası ilişki hakkında dolaylı kanıtlar sunmaktadır. Örneğin, yapılan bazı çalışmalarda saldırganlıkla yüksek oranda ilişkili olan özgüven eksikliği (Ryan ve Deci, 2000) ve olumsuz duyguların (Sheldon ve ark., 2001) temel psikolojik ihtiyaçların daha az karşılanması ile ilişkili olduğuna yönelik kanıtlar bulunmaktadır.

Ek analiz bulguları değerlendirildiğinde, yalnızca ilişkisellik ihtiyaç doyumunun açık ve ilişkisel saldırganlıkla ilişkili olduğu görülmüştür. Alan yazında KBK temelinde yürütülen çalışmalarda ayrı ayrı ele alınan ihtiyaçlarla ilgili bulgular her bir temel ihtiyacın doyurulmasının saldırganlık üzerindeki rolüne vurgu yapmaktadır. Örneğin, bazı araştırmalar, kendilerini kontrol altında hisseden bireylerin (daha az özerklik

ihtiyacı doyumu) daha fazla baskı ve ego savunması yaşadıkları ve bu durumun da özellikle sürüş sırasında daha fazla öfke ve saldırganlıkla sonuçlandığı göstermektedir (Neighbors ve ark., 2002). Ayrıca, diğer bazı araştırmalarda, özerklik ve ilişkisellik ihtiyaçlarının birlikte karşılanmasının daha düşük saldırganlık ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Allen ve ark., 1994). Yeterlik ihtiyacına yönelik araştırma sayısı sınırlı olsa da sosyal yeterlik (McQuade ve ark., 2014) gibi belirli yeterlikler üzerine yapılan araştırmalar yeterlik ihtiyacının engellenmesinin daha fazla saldırganlıkla ilişkili olduğunu savunmaktadır. Ek olarak, yapılan diğer bazı çalışmalarda yeterlik ihtiyacını engelleyen oyunların, saldırgan duygulara, düşüncelere ve davranışlara yol açma olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Przybylski ve ark., 2014). Yine, yeterlik ihtiyacı ile saldırganlık arasındaki ilişkinin, saldırgan bir eylemin altında yatan nedenin bir işlevi olarak değiştiğini ve baskın olma ve güç kontrolü gibi grup süreçlerinin bahsedilen ilişkide önemli bir aracı ya da düzenleyici olabileceğini savunan çalışmalar bulunmaktadır (Bukowski, 2003). Varsayılanın aksine, özerklik ve yeterlik ihtiyaçlarının doyumu ile açık ve ilişkiyel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olsa da yalnızca ilişkisellik ihtiyacının hem açık hem de ilişkiyel saldırganlık ile olan anlamlı ilişkisinin kültür bağlamında değerlendirilmesi oldukça kıymetlidir. Mevcut çalışmanın bulguları, özellikle Türk toplumu açısından değerlendirildiğinde hem kızlar hem de erkeklerin özerkliğe karşı ilişkiselliğe yönelik değerlerle yetiştirildiklerini ve yakın ilişkilere (ilişkisellik ihtiyacı) birey temelli ihtiyaçlardan (özerklik ve yeterlik) daha fazla önem atfedildiğinden bahseden alan yazınıyla tutarlı görünmektedir (Güngenci Yılmaz, 2022; Morsünbül, 2012). Sosyalleştirme pratikleri süresince, özerklik ve yeterlik ihtiyaçları ile ilişkisellik ihtiyaçları arasında çatışma yaşayan ergenlerin, bu ihtiyaçlardan birini diğerine tercih etme eğiliminde olmaları da oldukça olasıdır. Bu durum, ergenlerin sosyal ilişkilerinde, diğerlerini dışlayarak (ilişkiyel saldırganlık) veya fiziksel zarar verme amacı güderek (açık saldırganlık) kendileri için önemli olan kişilerle ilişkilerini güvence altına alma eğilimleriyle açıklanabilir. Buna destek olarak, Şahin ve Owen (2009) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, düşük düzeyde ilişkisellik ihtiyaç doyumu bildiren ergenlerin, orta ve yüksek düzeyde ilişkisellik ihtiyaç doyumu bildiren ergenlere kıyasla daha yüksek saldırganlık düzeylerine sahip oldukları bulunmuştur. Dolayısıyla hem açık hem de ilişkiyel saldırganlık, Türk ergenler için özerklik ve yeterlik temel ihtiyaçlarını ortaya koymak için ilişkisellik temel ihtiyacı kullanan bir kendini ifade etme biçimi olabilir.

Bulgular açık ve ilişkiyel saldırganlık açısından değerlendirildiğinde, temel psikolojik ihtiyaçların doyurulmaması ile saldırganlık arasındaki ilişkinin özellikle toplumsal cinsiyet sosyalleşmesiyle değiştiği görülmektedir. Bu bağlamda, erkeklerin kızlara göre daha fazla açık saldırganlık; kızların ise erkeklere kıyasla daha fazla ilişkiyel saldırganlık sergilediklerini gösteren bulgular mevcuttur (Crick ve ark., 1999; Kındap-Tepe, 2011). Ancak mevcut araştırma bulguları, erkek ve kızların hem açık hem de ilişkiyel saldırganlık açısından farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla örneklemde yer alan kız ve erkek ergenlerin temel psikolojik ihtiyaç doyumunun daha az açık ve ilişkiyel saldırganlık bildirimiyle ilişkili olması beklendiktir. Ek olarak, mevcut araştırma bulgularına göre ergenlerin yüksek düzeydeki ihtiyaç doyumunun açık ve ilişkiyel saldırganlıkta düşüşle ilişkili olması, temel psikolojik ihtiyaçların öfke gibi problem davranışlarla negatif yönde ilişkili olduğunu gösteren önceki araştırma bulgularıyla tutarlıdır (Sheldon ve ark., 1996).

Araştırmanın dördüncü hipotezine yönelik bulgular, hem DGK hem de KBK'nın varsayımlarını doğrular niteliktedir ve duygusal güvensizliğe zemin hazırlayan çatışmalı aile ortamlarının temel psikolojik ihtiyaçların doyurulmasını engellediğini (Ryan ve Deci, 2017; Vansteenkiste ve Ryan, 2013) ve temel psikolojik ihtiyaçlarını doyuramayan ergenlerin de yine daha fazla açık ve ilişkiyel saldırganlık bildirdiğini göstermektedir. Ek aracılık analizine yönelik bulgular detaylı bir şekilde incelendiğinde ise yalnızca ilişkisellik ihtiyaç doyumunun bahsedilen ilişkide anlamlı aracı rolünün olduğu görülmektedir. Üç temel ihtiyacın karşılanmasının evrensel bir ihtiyaç olduğu düşünüldüğünde yalnızca ilişkisellik ihtiyacının aracı

rolünün anlamlı bulunması oldukça şaşırtıcıdır. Ancak bahsedilen bulgu Türk kültürü temelinde değerlendirildiğinde bireyci özellikler gösteren toplulukçu bir kültürde ilişkiselliğe, bireyci ihtiyaçlardan daha fazla değer veriliyor olması oldukça beklendiktir (Markus ve Kitayama, 1991). Türk kültüründe aile, ergenlerin davranışlarını şekillendiren en önemli kurumlardan biridir (Imamoglu ve ark., 1993; Özdemir, 2012). Aile içinde ergenin duygusal güvenliğini destekleyen olumlu ilişkiler, ergenlerin çevrelerindeki kişilerle sağlıklı ilişkiler kurabilmelerine ve bu ilişkilerde karşılıklı destek bulabilmelerine (ilişkisellik ihtiyacı) olanak tanır. Bu durum, ergenlerin akranlarıyla kavga etme (açık saldırganlık) ve akranları hakkında söylenti yayma veya dedikodu yapma (ilişkiel saldırganlık) gibi sosyal olarak kabul edilemez saldırganlık davranışlarının azalmasıyla ilişkilendirilebilir.

İlişkisellik ihtiyacı ile saldırganlık arasındaki ilişki için bir diğer olası açıklama, kişiler arası alan yazın temelinde yapılabilir. Saldırganlık, ergenin kendi ebeveynlerinden ihtiyaç duyduğu temel psikolojik ihtiyaçlarını destekleyici ortamı görmemesinden ve duygusal güvensizlik yaşanan bir aile ortamı ile temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmadığını fark etmesinden dolayı da ortaya çıkabilir. Öyle ki, ergenlerin kendilerini duygusal olarak güvende hissedebilecekleri ve ilişkisellik temel ihtiyaçlarını doyurabilecekleri aile ortamını sağlamayan ebeveynlerine yönelik öfkeleri yer değiştirebilir ve çocuklar ebeveynlerini cezalandırmadıkları için diğer insanlara karşı saldırganlık gösterebilirler (Choe ve Read, 2019).

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu temel psikolojik ihtiyaç doyumuyla birlikte modele dahil edilen duygusal güvensizlik değişkeninin hem açık hem de ilişkiel saldırganlığı anlamlı bir şekilde yordamasıdır. Yine, bahsedilen anlamlı ilişki üç temel ihtiyaç aynı anda modele eklendiğinde de değişmemiştir. Bahsedilen bulgular, duygusal güvensizliğin açık ve ilişkiel saldırganlık üzerindeki önemli rolünü ortaya koymaktadır. Bu durum DGK bağlamında değerlendirildiğinde, duygusal tepki alt boyutundan kaynaklanıyor olabilir. DGK'ya göre duygusal süreçlerin her biri duygusal güvenliğin bir göstergesi olarak hizmet etse de, duygusal tepki alt boyutunun özellikle saldırganlığı yordamada önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir (Davies ve ark., 2002a). Duygusal güvenlik ölçeğinin duygusal tepki alt boyutu detaylı bir şekilde incelendiğinde, ebeveynler arasında tartışma olduğunda kendini güvende hissetmemek ya da kızgın hissetmek gibi maddelerin saldırganlıkla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak duygusal güvenlik değişkeni, alt boyutları özelinde analiz edilmediği için bahsedilen çıkarımın gelecek çalışmalarda test edilmesi oldukça önemlidir. Türk aile yapısının yakın ve birbirine bağlı doğası (Imamoglu ve ark., 1993), bazen bireysel sınırların belirsizleşmesine ve bireyin duygusal ihtiyaçlarının göz ardı edilmesiyle ilişkili olabilir. Aile içinde yeterli duygusal destek alamayan veya duygusal olarak ihmal edilen ergenler, duygusal güvensizlik yaşayabilir. Bu güvensizlikle baş edemeyen ergenler ise öfke patlamaları veya kavgalar gibi açık saldırganlık davranışları ya da başkalarını dışlama veya dedikodu yapma gibi ilişkiel saldırganlık davranışları sergileyebilirler.

Mevcut çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki çalışmanın enlemesine kesitsel deseninin nedensel çıkarımlar yapılmasına olanak tanınamamasıdır. Dolayısıyla, önerilen kuramsal ilişkilerin daha kapsamlı bir şekilde test edilebilmesi ve nedensellikten bahsedilebilmesi için, söz konusu ilişkilerin boylamsal veya deneysel araştırmalarla incelenmesi oldukça önemlidir. Ayrıca, çalışmada kullanılan tüm ölçümler ergenlerden öz bildirim yoluyla elde edilmiştir. Bu durum, özellikle saldırganlık gibi sosyal olarak kabul edilemez davranışlara yönelik yanıltıcı veya sosyal olarak kabul edilebilir olduğu düşünülen yanıtlar verilmiş olabileceği anlamına gelebilir. Bu nedenle, gelecekteki çalışmaların, ergenlerin sonuç davranışlarına yönelik öz bildirimine ek olarak ebeveyn, akran veya öğretmen bildirimleri gibi üçüncü taraf bildirimlerini de içermesi, daha nesnel ve hatasız ölçüm elde edilmesine katkı sağlayabilir. Buna ek olarak, yalnızca orta ve üst gelir grubuna dahil, 11-18 yaş arası ergenlerle yapılan bu çalışma, bulguların diğer yaş gruplarına ve farklı

sosyoekonomik ve kültürel gruplara genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Özellikle sosyoekonomik ve kültürel faktörlerin başta saldırganlık (Bond, 2004; Greitemeyer ve Sagioglou, 2016, 2018) olmak üzere çalışma değişkenleri üzerinde önemli bir role sahip olabileceği göz önüne alındığında gelecek çalışmaların bu ilişkileri farklı yaş gruplarından (çocuklar, ergenler ve yetişkinler) ve çeşitli sosyoekonomik ve kültürel gruplardan bireylerle test etmesi, bulguların genellenebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Son olarak, çok boyutlu bir kavram olan saldırganlığın yalnızca açık ve ilişkisel saldırganlık boyutlarına odaklanılmış, sözel ve fiziksel gibi alt boyutlar değerlendirilmemiştir. Ayrıca, bu saldırganlık boyutları ile ilişkili olabilecek ebeveynlik tarzı, aile dinamikleri ve sosyal destek gibi değişkenlere yönelik veri toplanmamıştır. Bu bağlamda, saldırganlığın alt boyutlarını ve ilgili değişkenleri içeren daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür çalışmalar, konuyla ilgili daha derinlemesine bilgi sağlayarak, elde edilen bulguların geçerliliğini ve genellenebilirliğini artırabilir.

Tüm bu sınırlılıklara rağmen bulgular, ergenin çatışmalı ebeveyn ilişkisinden kaynaklı yaşadığı duygusal güvensizliğin ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılayamaması bunun da daha fazla açık ve ilişkisel saldırganlıkla ilişkili olduğunu ortaya koyması yönüyle alan yazınına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca yapılan ek analizler, özellikle ilişkisellik temel ihtiyacının doyurulmasının özerklik ve yeterli ihtiyaçlarına kıyasla bahsedilen ilişkideki anlamlı aracı rolünü ortaya koymaktadır. Yine çalışma bulguları özellikle ergenlerin açık ve ilişkisel saldırganlık davranışlarına yönelik gerçekleştirilen önleme ve müdahale çalışmalarına hem DGK hem de KBK'nın ergenlik döneminde saldırganlığın önlenmesi için yararlı bir çerçeve olabileceğine dair açık kanıtlar sunmuştur. Hem aile hem de birey temelli önleme ve müdahale yöntemleri aile içi çatışmanın azaltılmasıyla değişimlenen ergenin duygusal güvenlik hissinin ve buna bağlı olarak da ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulmasının ergenlerin saldırgan davranışlarını azaltmada ve bu davranışları önleme ve bu davranışlara müdahale etmede önemli değişkenler gibi görünmektedir.

Kaynaklar

- Achenbach, T. M., McConaughy, S. H. ve Howell, C. T. (1987). Child/adolescent behavioral and emotional problems: Implications of cross-informant correlations for situational specificity. *Psychological bulletin*, 101(2), 213.
- Alegre, A., Benson, M. J. ve Pérez-Escoda, N. (2014). Maternal warmth and early adolescents' internalizing symptoms and externalizing behavior: Mediation via emotional insecurity. *The Journal of Early Adolescence*, 34(6), 712-735. <https://doi.org/10.1177/0272431613501408>
- Allen, J. P., Kuperminc, G., Philliber, S. ve Herre, K. (1994). Programmatic prevention of adolescent problem behaviors: The role of autonomy, relatedness, and volunteer service in the teen outreach program. *American Journal of Community Psychology*, 22(5), 595-615. <https://doi.org/10.1007/BF02506896>
- Bartholomew, K. J., Ntoumanis, N., Ryan, R. M., Bosch, J. A. ve Thøgersen-Ntoumani, C. (2011). Self-determination theory and diminished functioning: The role of interpersonal control and psychological need thwarting. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(11), 1459-1473. <https://doi.org/10.1177/0146167211413125>
- Berkowitz, L. (1989). Frustration-aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin*, 106(1), 59-73. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.106.1.59>
- Bond, M. H. (2004). Culture and aggression—From context to coercion. *Personality and Social Psychology Review*, 8(1), 62-78. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0801_3
- Bukowski, W. M. (2003). What does it mean to say that aggressive children are competent or incompetent? *Merrill-Palmer Quarterly*, 49(3), 390-400.

- Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Van der Kaap-Deeder, J., Duriez, B., Lens, W., Matos, L., Mouratidis, A., Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Soenens, B., Van Petegem, S. ve Verstuyf, J. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39(2), 216-236. <https://doi.org/10.1007/s11031-014-9450-1>
- Choe, S. Y. ve Read, S. J. (2019). Perceived parental psychological control has indirect effects on aggression via need satisfaction and motivation for revenge. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(9), 2857-2879. <https://doi.org/10.1177/0265407518796325>
- Cihangir Çankaya, Z. (2009). Özerklik desteği, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve öznel iyi olma: Öz-Belirleme Kuramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (31), 23-31.
- Crick, N. R. (1996). The role of overt aggression, relational aggression, and prosocial behavior in the prediction of children's future social adjustment. *Child Development*, 67(5), 2317-2327.
- Crick, N. R. ve Grotpeter, J. K. (1995). Relational Aggression, Gender, and Social-Psychological Adjustment. *Child Development*, 66(3), 710. <https://doi.org/10.2307/1131945>
- Crick, N. R., Werner, N. E., Casas, J. F., O'Brien, K. M., Nelson, D. A., Grotpeter, J. K. ve Markon, K. (1999). Childhood aggression and gender: A new look at an old problem. *Çinde Gender and motivation* (ss. 75-141). University of Nebraska Press. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2006.04.004>
- Cummings, E. M., Cheung, R. Y. M., Koss, K. ve Davies, P. T. (2014). Parental depressive symptoms and adolescent adjustment: A prospective test of an explanatory model for the role of marital conflict. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(7), 1153-1166. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9860-2>
- Cummings, E. M. ve Davies, P. T. (2010). *Marital conflict and children: An emotional security perspective*. Guilford Press.
- Cummings, E. M., George, M. R. W., McCoy, K. P. ve Davies, P. T. (2012). Interparental Conflict in Kindergarten and Adolescent Adjustment: Prospective Investigation of Emotional Security as an Explanatory Mechanism. *Child Development*, 83(5), 1703-1715. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2012.01807.x>
- Cummings, E. M., Schermerhorn, A. C., Davies, P. T., Goeke-Morey, M. C. ve Cummings, J. S. (2006). Interparental discord and child adjustment: Prospective investigations of emotional security as an explanatory mechanism. *Child Development*, 77(1), 132-152. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00861.x>
- Davies, P. T., Coe, J. L., Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L. ve Cummings, E. M. (2015). The developmental costs and benefits of children's involvement in interparental conflict. *Developmental Psychology*, 51(8), 1026.
- Davies, P. T. ve Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116(3), 387-411. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.3.387>
- Davies, P. T. ve Cummings, E. M. (1998). Exploring children's emotional security as a mediator of the link between marital relations and child adjustment. *Child Development*, 69(1), 124-139.
- Davies, P. T., Forman, E. M., Rasi, J. A. ve Stevens, K. I. (2002a). Assessing children's emotional security in the interparental relationship: The security in the interparental subsystem scales. *Child Development*, 73(2), 544-562. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00423>
- Davies, P. T., Harold, G. T., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M., Shelton, K., Rasi, J. A. ve Jenkins, J. M. (2002b). Child emotional security and interparental conflict. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, i-127.
- Davies, P. T., Martin, M. J., Coe, J. L. ve Cummings, E. M. (2016a). Transactional cascades of destructive interparental conflict, children's emotional insecurity, and psychological problems across childhood and adolescence. *Development and Psychopathology*, 28(3), 653-671.

- Davies, P. T., Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L., Ripple, M. T. ve Cicchetti, D. (2016b). The distinctive sequelae of children's coping with interparental conflict: Testing the reformulated emotional security theory. *Developmental Psychology*, 52(10), 1646-1665. <https://doi.org/10.1037/dev0000170>
- Davies, P. T., Pearson, J. K., Cicchetti, D., Martin, M. J. ve Cummings, E. M. (2019). Emotional insecurity as a mediator of the moderating role of dopamine genes in the association between interparental conflict and youth externalizing problems. *Development and Psychopathology*, 31(3), 1111-1126.
- Davies, P. T. ve Woitach, M. J. (2008). Children's emotional security in the interparental relationship. *Current Directions in Psychological Science*, 17(4), 269-274. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2008.00588.x>
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Goeke-Morey, M. C., Papp, L. M. ve Cummings, E. M. (2013). Changes in marital conflict and youths' responses across childhood and adolescence: A test of sensitization. *Development and Psychopathology*, 25(1), 241-251. <https://doi.org/10.1017/S0954579412000995>
- Greitemeyer, T. ve Sagioglou, C. (2016). Subjective socioeconomic status causes aggression: A test of the Theory of Social Deprivation. *Journal of Personality & Social Psychology*, 111(2), 178-194. <https://doi.org/10.1037/pspi0000058>
- Greitemeyer, T. ve Sagioglou, C. (2018). Does low (vs. high) subjective socioeconomic status increase both prosociality and aggression? *Social Psychology*, 49(2), 7687. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000331>
- Güngenci Yılmaz, N. (2022) Kutuplar kavramının Geştalt terapi yaklaşımıyla kültürler arası incelenmesi. *Journal of Gestalt Therapy*, 1, 45-77.
- Harold, G. T., Shelton, K. H., Goeke-Morey, M. C. ve Cummings, E. M. (2004). Marital conflict, child emotional security about family relationships and child adjustment. *Social Development*, 13(3), 350-376. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2004.00272.x>
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. Thousand Oaks, Calif: Sage.
- Hu, L. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Imamoglu, E. O., Küller, R., Imamoglu, V. ve Küller, M. (1993). The social psychological worlds of Swedes and Turks in and around retirement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24(1), 26-41.
- Kındap-Tepe, Y. (2011). *Kendini Belirleme Kuramı temelinde ergenlikte destekleyici ebeveynlik, akademik ve sosyal uyum ve kendini belirleme düzeyi arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelenmesi* [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Lee, E. (2009). The relationship of aggression and bullying to social preference: Differences in gender and types of aggression. *International Journal of Behavioral Development*, 33(4), 323-330. <https://doi.org/10.1177/0165025408098028>
- Markus, H. R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.98.2.224>
- McCoy, K., Cummings, E. M. ve Davies, P. T. (2009). Constructive and destructive marital conflict, emotional security and children's prosocial behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(3), 270-279. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01945.x>
- McQuade, J. D., Achufusi, A. K., Shoulberg, E. K. ve Murray-Close, D. (2014). Biased self-perceptions of social competence and engagement in physical and relational aggression: The moderating role of peer status and sex. *Aggressive Behavior*, 40(6), 512-525. <https://doi.org/10.1002/ab.21552>

- Mills, A. L., Aquino, G. A., Hoegler, S. ve Cummings, E. M. (2021). Interparental conflict, emotional insecurity, and parent-adolescent communication. *Journal of Family Issues*, 42(10), 2377-2396. <https://doi.org/10.1177/0192513X20980035>
- Morsünbül, Ü. (2012). Özerklik ve ruh sağlığına etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 260-278.
- Mouratidis, A., Michou, A., Sayıl, M., Alp, A., Koçak, A., Çuvaş, B. ve Selçuk, Ş. (2018). *In search of parsimony: Needs frustration as the flip side of needs satisfaction*. American Educational Research Association, New York.
- Neighbors, C., Vietor, N. A. ve Knee, C. R. (2002). A motivational model of driving anger and aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 324-335. <https://doi.org/10.1177/0146167202286004>
- Özdemir, Y. (2012). Kırsal kesimde ve kentte yaşayan ergenlerin benlik kurguları açısından karşılaştırılması. *Kastamonu Education Journal*, 20(1), 81-96.
- Park, L. E., Troisi, J. D. ve Maner, J. K. (2011). Egoistic versus altruistic concerns in communal relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(3), 315-335. <https://doi.org/10.1177/0265407510382178>
- Przybylski, A. K., Deci, E. L., Rigby, C. S. ve Ryan, R. M. (2014). Competence-impeding electronic games and players' aggressive feelings, thoughts, and behaviors. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106(3), 441-457. <https://doi.org/10.1037/a0034820>
- R Core Team. (2022). *R: A language and environment for statistical computing* [English]. R Foundation for Statistical Computing. <https://www.R-project.org/>
- Rosseel, Y. (2012). lavaan: An R package for structural equation modeling. *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1-36. <https://doi.org/10.18637/jss.v048.i02>
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). The darker and brighter sides of human existence: Basic psychological needs as a unifying concept. *Psychological Inquiry*, 11(4), 319-338. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_03
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford Publishing.
- Sakız, E. (2011). *Evlilik çatışması ve çocuk uyum problemleri arasındaki ilişkide duygusal güvenliğin ve anne kabul red algısının aracı rolünün incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sheldon, K. M., Elliot, A. J., Kim, Y. ve Kasser, T. (2001). What Is satisfying about satisfying events? Testing 10 candidate psychological needs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(2), 325-339. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.80.2.325>
- Sheldon, K. M., Ryan, R. ve Reis, H. T. (1996). What makes for a good day? Competence and autonomy in the day and in the person. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(12), 1270-1279. <https://doi.org/10.1177/01461672962212007>
- Şahin, E. ve Owen, F. (2009). Psikolojik ihtiyaçları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(32), 64-74.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. ve Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics*. Pearson.
- Tremblay, R. E., Masse, B., Perron, D., Leblanc, M., Schwartzman, A. E. ve Ledingham, J. E. (1992). Early disruptive behavior, poor school achievement, delinquent behavior, and delinquent personality: Longitudinal analyses. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60(1), 64-72. <https://doi.org/10.1037/0022-006x.60.1.64>
- Van Petegem, S., Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Beyers, W. (2015). Rebels with a cause? Adolescent defiance from the perspective of Reactance Theory and Self-Determination Theory. *Child Development*, 86(3), 903-918. <https://doi.org/10.1111/cdev.12355>

Vansteenkiste, M. ve Ryan, R. M. (2013). On psychological growth and vulnerability: Basic psychological need satisfaction and need frustration as a unifying principle. *Journal of Psychotherapy Integration*, 23(3), 263-280. <https://doi.org/10.1037/a0032359>